

ISSN 2076-1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Гілея
Науковий вісник
збірник наукових праць

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 107 (№ 4)

Київ – 2016

Збірник засновано 2004 року. Вихід з друку – щомісячно

Фахове видання

з філософських, політичних наук затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 747 від 13 липня 2015 р., з історичних наук наказом МОН України № 1328 від 21 грудня 2015 р. (перереєстрація)

Свідчення про державну реєстрацію (перереєстрацію) друкованого засобу масової інформації: серія КВ № 19946 – 9746 ПР від 31 травня 2013 року

Друкуються за рішенням:

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 12 від 31 березня 2016 р.); Президії ВГО Української Академії Наук (протокол № 16-03-31 від 31 березня 2016 р.)

Збірник входить до міжнародної індексації

EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); EBSCO InfoBase Index (Індія); РИНЦ (Росія).

Рецензенти:

Панчук М. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Степико М. Т., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
Овчаренко І. Г., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

Шеф-редактор:

Андрусенко В. П.,
д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України,
акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор:

Вашкевич В. М.,
д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори:

Акопов В. Г.,
д-р філос. наук, ст. н. с.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Кивлик О. П., д-р філос. наук, ст. н. с.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Муляр В. І.,
д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)
Пробирська І. М.,
д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Відповідальний секретар:

Халамедюк В. Б.,
д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Редакційна рада:

Андрусенко В. П., д-р філос. наук, проф.,
член – кор. НАН України, акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Стегух В. Б., д-р іст. наук, проф.,
член-кор. НАН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Зелешко А. І., д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Колесник В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ)
Мирзаханян Р., д-р іст. наук, проф. (Армнія, Єреван)
Михальченко М. І., д-р філос. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ)
Рафальський О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Сладатенко В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ)

Редакційна колегія:

З історичних наук:
Войшківська І. Н., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Дробот І. І., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Журба М. А., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Лозько Г. Г., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Лисак В. Ф., д-р іст. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Михайлюк В. П., д-р іст. наук, проф. (Україна, Вінниця)
Стеви Т. А., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Чернига Л. М., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Шаповал Ю. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

З філософських наук:

Абасов А. С., д-р філос. наук, професор (Азербайджан, Баку)
Балазук О. О., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
Бех В. П., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Воронцова В. Г., д-р філос. наук, проф. (Україна, Запоріжжя)
Герасимов Е. М., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Гарбар Г. А., д-р філос. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Жадяко В. О., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Жижко Т. А., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Купенал С. В., д-р філос. наук, проф. (Україна, Полтава)
Миколайчук А., д-р хабілітований, проф. (Польща, Познань)
Овчінко О. Ф., д-р техн. наук, проф. (Україна, Київ)
Спирідаско Д. Б., д-р філос. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Тецля С., д-р філос. наук, проф. (Польща, Відгоч)
Уваркіна О. В., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Яшанов С. М., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

З воєнних наук:

Андрусенко В. І., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Бабкіна О. В., д-р воєн. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Балабанов К. В., д-р воєн. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Варшар І. М., д-р воєн. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Вайналович В. А., д-р воєн. наук, проф. (Україна, Київ)
Іванов М. С., д-р воєн. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Кізіна С. А., д-р воєн. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Котигоренко В. О., д-р воєн. наук, проф. (Україна, Київ)
Кресь І., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)
Лашова С. В., д-р соц. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Масаренко Л. Л., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Оганенко М. А., д-р воєн. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Риваренко С. Ю., д-р воєн. наук, проф. (Україна, Київ)
Савельєв В. Л., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Срогому Т., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)

Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 107 (4). – 484 с.

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем інформаційної цивілізації, що формується. Основні рубрики охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

big role in awareness of legal problems. The article is devoted to the research of different sides of correlation possibility and reality for improvement the law-making and law-enforcement performance. Dialectical method is used, as it is adaptable to comprehension of unity the ontological, epistemological, presociological aspects of familiarization with the world of legal relationships; unity of historical and logical; feasibility and implementation, subjective and objective in the law-making and law-enforcement performance.

Keywords: reality, possibility, law reality, law possibility, disposition, active individual.

Палій О. М., кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет «Одеська торговельно-економічна академія»
(Україна, Одеса), kuzkara@yandex.ua

Можливість та дійсність в правотворчості та правозастосуванні

Однією з найбільш актуальних проблем сучасної філософії є взаємодія людини та суспільства. У дослідженні цієї проблеми важливу роль відіграє розуміння природи людини. У складній дійсності дослідження різних аспектів епістемологічних, онтологічних та діалектичних аспектів правотворчості та правозастосування є важливими для розуміння сутності правової дійсності. Автор розглядає діалектичний метод, який є найбільш адаптованим для розуміння єдності онтологічних, епістемологічних та пресціологічних аспектів людської сутності, а також взаємодії людини та суспільства, здійснюваної на діалектичній, суб'єктивній та об'єктивній основі.

Ключові слова: дійсність, можливість, право, можливість, правотворчість, діалектика, диспозиційність, дієвий індивід.

УДК 321.8.573

Чешко В. Ф.,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії та політології,
Харківський національний економічний університет
ім. Семе́на Кузне́ця (Україна, Харків),
Cheshko@karazin.ua
Кузьм О. М.,
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії та політології,
Харківський національний економічний університет
ім. Семе́на Кузне́ця (Україна, Харків),
kuzboss@yandex.ua

Біовлада і біополітика: АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ТА СОЦІОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР ТЕХНОГУМАНІТАРНОГО БАЛАНСУ

Основною метою цієї статті є дослідження взаємодії антропогенезу та біологічного розвитку людини в контексті сучасної антропогенезу та біологічного розвитку людини. У дослідженні цієї проблеми важливу роль відіграє розуміння природи людини та суспільства. У складній дійсності дослідження різних аспектів епістемологічних, онтологічних та діалектичних аспектів біовлади і біополітики є важливими для розуміння сутності правової дійсності. Автор розглядає діалектичний метод, який є найбільш адаптованим для розуміння єдності онтологічних, епістемологічних та пресціологічних аспектів людської сутності, а також взаємодії людини та суспільства, здійснюваної на діалектичній, суб'єктивній та об'єктивній основі.

Ключові слова: біовлада, біополітика, High Name технології, еволюційний ризик.

Феномен біовлади (історія і постановка проблеми). Концепція антропогенезу (а точніше – еволюції стабільної еволюційної стратегії людини) має на увазі цикл дивергенції та подальшої коєволюції всіх трьох її складових – біологічної, соціокультурної й технораціоналістичної [19, p. 67; 20]. Закономірності цього процесу, по-перше, не можуть бути описані тільки в термінах одного з членів коєволюціонуючої бінарної опозиції (гени/культура, культура/технологія, влада/технологія, влада/гени і т. ін.); по-друге, не можуть суперечити закономірностям розвитку

кожного з членів коєволюціонуючої зв'язки; по-третє, повинні забезпечувати ексистенцію коєволюціонуючого адаптивного комплексу протягом невизначено довгого часу.

Отже, в рамках філософсько-світосвідного категоріально-концептуального поля політична антропологія (людська природа, тобто світ суцього в соціальній ексистенції Homo sapiens) і політична антропологія (об'єктивна реальність в її ставленні до соціальної ексистенції Homo sapiens) виявляються пов'язаними в єдину триаду за допомогою епістемології, оскільки остання в еволюції забезпечує відповідність соціополітичної реальності і власне «людської сутності» [5, с. 158].

Одним із наслідків стає судження про взаємну доповнюваність онтологічної і антропогенезу пояснювальних моделей при застосуванні до соціополітичної реальності. Система цінностей і система інтересів, антропологія і онтологія соціуму, культури так само як еволюційна ефективність і еволюційна коректність, перебувають в стані взаємної рефлексії-проекції, утворюючи метарівень інтерпретації феномена антропогенезу. Вищим рівнем такої інтерпретації виступає антиномія антропології й онтології соціополітичної реальності.

Основною метою цієї статті є дослідження взаємної доповнюваності антропогенезу та онтологічної дисциплінарних матриць в епоху, коли обидва – соціобіологічний і соціополітичний – аспекти людського існування стали предметом технораціоналістичного контролю та маніпуляції. Методологічна і філософська аналогія біологічної (управління генетичним кодом) і соціальної (управління соціокультурним і когнітивним кодами) інженерії дозволяє об'єднати їх за своєю природою і соціальним наслідком у складі одного класу – технологій High Name (технології керуваної еволюції).

Виникла ситуація, коли величина техногенного ризику, як результат перетворення соматичної основи людської істоти та її поведінкових стереотипів на об'єкт контролю та управління, досягла ексистенційного (еволюційного) рівня. Феноменологічним виразом цього стає надзвичайно високий (і стрімко зростаючий) статус біовлади і біополітики в концептуальному полі сучасного політологічного знання. Філософсько-світосвідне дослідження антропогенезу-онтологічного виміру обох феноменів є безпосереднім предметом нашого дослідження, що здійснюється за допомогою порівняльного концептуально-світосвідного методу аналізу концептів біовлади і біополітики в ментальності сучасної техногенної цивілізації.

Онтологія і антропологія соціальної (політичної, владної) ієрархії в знятому вигляді містять дві суперпозиції, відносини між якими не є константами у часі, але одночасно постають як (непостійні!) семантичний код. Цими коєволюційними опозиціями є протосоціальний (біологічний) субстрат versus соціополітична культура і соціополітична культура versus політологічна теорія [5, с. 157]. При цьому в першій опозиції культура виступає як суб'єкт, а в другій – як об'єкт філософської концептуалізації, а біологічний субстрат та соціополітичні науки виконують роль об'єкта. Цілісний і нелінійний характер протиставлення/синергії соціальної онтології і антропології змушує теоретичну абстракцію весь час коливатися між полюсами біологічного і

соціального редукціонізму. У запропонованій трактовці «міграція» філософської за визначенням категорії онтологія до сфери інформатики, а звідти – до області теорії антропогенезу і глобальної еволюції, яку ми нині спостерігаємо в постакадемічній науці, виглядає цілком закономірно. Соціальна онтологія виступає тут як соціокультурна адаптація семантичного рівня, оскільки вона забезпечує концептуальний каркас взаємного узгодження креативно-раціоналістичного знання і консервативно-антропологічного комплексу збереження самоідентичності людини.

З часів Мішеля Фуко [13, с. 253; 24] до життя культурології ввійшло поняття біовлади. Широке поширення воно отримало в останнє десятиліття XX століття в єдиному комплексі з біополітикою, біогенікою, біотехнологією і біомедициною. Серйозний культурологічний і філософський аналіз його зробили слідом за Фуко, але вже на сучасному матеріалі, Павло Тищенко [11], Дж. Агамбен [1], Фр. Фукузума.

Результати дослідження. Саме останньому [14, с. 3–7] належить честь діагностувати на межі третього тисячоліття помилковість своєї первісної теорії смерті власне історичної (політичної, якщо точніше) історії цивілізації й остаточного торжества лібералізму. Лише за десять років Фукузума дійшов висновку, що саме розвиток біотехнологій і генної інженерії (того, що автори цієї статті називають технологіями керованої еволюції або High Nime) набуває політичного виміру і, в істоті феномену, «біовлада» стає основним рушієм історії й просто антропогенезу.

Тоді ж (на початку 1970-х рр.) з'явився термін «біополітика». Спочатку він означав еволюційно-біологічні субстрати основи формування політичної реальності як онтологічного фундаменту відносно влади у соціумі на момент переходу від біологічної до соціокультурної фази антропогенезу. В рамках дисциплінарної матриці, що формувалась, біополітика мала виразно редукціоністський характер. Революційне (без перебільшення) значення методологічних пошуків Мішеля Фуко полягає в соціологічному повороті біополітичної парадигми, наданій їй ясно вираженого імпульсу в напрямку коеволоційного синтезу біологічної, соціокультурної і технорационалістичної складових еволюційної стратегії людства. Концепція Фуко якнайкраще узгоджується з новими уявленнями про механізми соціо-, культуро-, антропогенезу, а точніше, про структуру стабільної адаптивної стратегії взагалі та техногенної цивілізації, зокрема.

Відповідно до цих уявлень в еволюційно-антропологічному плані феномен «біовлади» можна визначити як соціальні практики контролю/управління генетичним і епігенетичним кодом людини і віднести до соціокультурного модулю. У такому випадку «біополітика» означає сукупність раціоналізованих засобів (технологій) здійснення біовлади, і, отже, відноситься до технорационалістичного модулю адаптивної стратегії техногенної (Західної, Атлантичної, локалізованої, наразі) цивілізації. Парадокс же полягає в тому, що з точки зору онтології категорії «біовлади» і «біополітика» відносяться до одного концептуально-категоріального поля.

У інтерпретації М. Фуко зміст концепту «біовлади» становить явна або неявна здатність соціуму і його

владних структур нормувати, регулювати біологічні відправлення окремих індивідів. Зародження і розвиток феномена біовлади відбувається там і тоді, де й коли в соціальній історії вперше з'являється інтерес до політичного використання людського тіла, де воно відокремлюється у якості індивідуалізованого об'єкта нагляду, тренування, навчання й покарання [9, с. 223]. Однак, онтологічна категорія «біовлади» та її соціально-гносеологічні осмилення – «біополітика» – ще не сформуливали і, в умовах постакадемічної науки, можливо, не сформулюють однозначної дисциплінарної матриці (парадигми). У теоретичному політологічному дискурсі на даний час циркулюють і конкурують одна з одною кілька інтерпретацій категорії «біовлади» [25, р. 2–3].

У той же час, на нашу думку, висхідний методологічний принцип аналізу біовлади сумніву не підлягає: феномен біовлади можливо зрозуміти в рамках глобально-еволюційної, а точніше, глобально-коеволоційної методології – як один з центральних елементів механізму взаємного сполучення біологічної та соціокультурної (зокрема, соціополітичної складової) форм еволюційного процесу, з одного боку, і технокультурного балансу, – з іншого [17]. Іншими словами, загальна (глобальна) теорія еволюції була б одночасно теорією коеволоції.

Технологічні інновації посилювали функціональні можливості окремих органів і їх систем людини. І при цьому створювали додаткове навантаження на них, пред'являли певні вимоги до психофізіологічних і морфологічних параметрів людського організму. Соціальні та культурні системи ціннісних пріоритетів і переваг займали місце генетично запрограмованих стимулів поведінки людських істот, але не ліквідували ці стимули. Дихотомія векторів соціокультурної й біологічної еволюції людини спричинила появу феномена біовлади. Як механізм, що забезпечує біосоціальну коеволоцію, природний відбір виявився недостатньо ефективним. Біовлада стала додатковим, значно більш швидкодіючим і потужним елементом інтеграції людини до соціокультурного континууму, що стрімко змінюється. У цьому сенсі її саму можна розглядати як одну з найважливіших соціокультурних адаптацій.

Тож влада пов'язана з біовладою генетичною наступністю, веде своє походження від неї [17, с. 17]. «Точкою» прикладання влади є психосоматичне буття людини і сучасна наука та технологія істотно розширюють масштаби і глибину такого впливу.

У період Середньовіччя затверджується дихотомія влади на духовну і світську, і остання приймає форму «влади над смертю» [3, с. 73]. Саме так вважалися цілком легітимними з юридичної, прийнятими з моральної та виправданими економічно різні способи членушкодження – інститут кастратів-свухів, наприклад, існував аж до Нового часу. Відродження та індустріальна фаза розвитку Західної цивілізації змінюють структуру біовлади. Наука сакралізується і претендує на об'єднання обох гілок влади. Влада над смертю й тілесною цілісністю обмежується за масштабами і поступово технологізується – витісняється владою над соматичним буттям людини.

Біовлада технології і технологія біовлади.

За сучасної доби еволюції техногенної цивілізації взаємня біовлади і біополітика опосередковуються технорационалістичними можливостями модифікації

біологічних функцій (технології біовлади) і, з іншого боку, політичною значущістю соціального управління цим процесом (біовлада технології).

Так, наприклад, саме розвиток біомедичних технологій у XIX – XX століттях дозволив радикально переформатувати розподіл гендерних ролей у суспільстві (як результат радикального зниження дитячої та пологової смертності, розвитку засобів контрацепції, сурогатного материнства і т. ін.). Одночасно, ті ж самі технологічні схеми надають можливість генерації нових ідеологічних імперативів «удосконалення людини (human enhancement)», передаючи атрибуту людської тілесності з «Царства природної необхідності до Царства свободи і особистого вибору» без шкоди для життєздатності людського суспільства. У першому випадку ми спостерігаємо зближення світу сущого зі світом належного, в іншому – розщеплення загальнолюдського світу належного на сукупність індивідуальних екзистенціальних проєктів, ерозію і розщеплення єдиної раніше онтологічної реальності.

Технології біовлади протягом останніх ста років пройшли кілька стадій свого розвитку:

1. Модифікація фенотипічної конституції (бодібилдинг) шляхом прямого або непрямого (за допомогою «громадської думки», ринкової кон'юнктури, загально-прийнятих стандартів тощо) примусу. На даний час ця форма біовлади трансформується в особливий тип;

2. Екологічна та соціоеневрологічна інженерія – конструювання параметрів стилю життя (ГМО, характер харчування, «здоровий», тобто закріпленний ментально спосіб життя та ін.);

3. Репродуктивні технології – втручання в підбір батьківських пар, пренатальна і постнатальна селекція, стерилізація тощо;

4. Технології керованої еволюції – генно-інженерні реконструкції генетичної програми онтогенезу і реконструкції ментальних основ поведінки та світосприйняття з метою «соціальної адаптації».

До початку 3-го тисячоліття другий і третій тип кoeволюційної зв'язки біовлада/технологія отримали особливо високий політичний статус, що реалізується, однак, побічно – через систему домінуючих ціннісних пріоритетів, що перетворює репродуктивні технології власне на технології політичні [2, с. 466]. Технологічні імперативи перетворюються на суб'єктивно сконструйовані вектори формування психологічних диспозицій, що мають політичний потенціал, який можна порівняти з правовими нормативами. Але, так чи інакше, сучасній політичній дискурсу концентрується на проблемах ГМО, здоров'я [22] і режиму харчування [4].

Уніфікуючий вплив біовлади протистоїть (але і забезпечує) «вродженому» індивідуалізму Західної (Атлантичної) цивілізації, що ще більш посилюється у суспільстві споживання, починаючи із закінчення Другої Світової війни. Нині свобода самовираження (матеріалізована в абсолютному приматі індивідуального «екзистенціального проєкту» власного життя) стала системо-утворюючим чинником політичного процесу і соціальної еволюції [24, р. 299], а в комбінації з High Nime технологіями – найважливішим джерелом еволюційного ризику Homo sapiens.

Ступінь впливу біовлади насправді дуже значна на всьому протязі людської історії та в цілому цей вплив

сприяв і все ще сприяє розбіжності векторів біологічної та соціокультурної складових еволюції людства. Але тільки зараз розвиток технологічних можливостей реалізації екзистенціальних проєктів і контролю їх генерації цей процес тільки прискорює й інтенсифікує. Ймовірно, першим звернув на це увагу серед західних мислителів Фрідріх Ніцше [8, с. 287–288]. Виникнення надлюдина, що стоїть «по той бік добра і зла», тобто поза мораллю, є, згідно з Ніцше, необхідною умовою руйнування цієї системи, що самовідтворюється, в його розумінні поверненням до природи.

В епоху глобалізації людство вступає в епоху керованої еволюції, і біовлада стає ключовою ланкою подальшого еволюційного процесу. Закріплене Нюрнберзьким кодексом звуження сфери прямої нормативної дії біовлади змінило її форму, але не ефективність. Непрямий, опосередкований системою науково обгрунтованих і підкріплених авторитетом органів влади рекомендацій та порад, вплив біовлади виявився навіть більш результативним і не менш потужним, ніж раніше.

З урахуванням вже сказаного, – хто є носієм біовлади?

З одного боку, такими виступають законодавчі та виконавчі структури, які власне і можуть встановлювати певні норми та контролювати їх дотримання. Однак неясним чиним володарями біовлади виявляються експерти, що володіють науковими знаннями, на чий висновок реально або декларативно спираються парламентарії, уряди, судді тощо. Наука у техногенній цивілізації відіграє роль прихованого або очевидного механізму прийняття політичних рішень, але самі вчені опиняються під сильним політичним тиском, а, отже, – у ситуації конфлікту інтересів (професійних і політичних). Слідом за медициною та ж схема відносин стверджується і для інших областей природознавства – мірою того, як вони набувають економічної та політичної значущості.

Із народженням High Nime ситуація кардинально змінилася. За умов глобальної кризи і можливості втрати людством власної ідентичності наукове співтовариство вже не може ігнорувати прагнення іншої сторони до більш вільного і рівноправного діалогу. Таким чиним, набуття політичної ваги істотно змінило місце науки всередині соціуму. У демократичному громадянському суспільстві ці зміни можна визначити як досягнення паритету між науковим знанням і повсякденними ментальними стереотипами та психологічними диспозиціями. У той момент, коли розвиток науки наблизився до перетворення біосоціальної природи людини, кордон між об'єктом і суб'єктом пізнання виявився настільки незначущим, що демократичні процедури взаємодій всередині наукового співтовариства за потреби стали поширюватися і за його межі. Наукову достовірність і політичну коректність у сучасному суспільстві пов'язують відносини ситуативного паритету, який і визначає еволюційні перспективи людини.

Принципова неоднозначність і нелінійність взаємозв'язку трьох чинників еволюційного ризику – генетичного (генетичний вантаж), соціокультурного (ціннісні диспозиції/пріоритети) і раціоналістичного – детермінується тим, що відносини генетичної та соціокультурної складових еволюції людини явно амбівалентні, і до кожної точки еволюційної кривої можуть бути застосовані три можливих сценарії взаємодії генно-культурної кoeволюції і техно-гуманітарного балансу:

– прямий конфлікт, найбільш чітко проаналізований ще Лалеем Мечниковим [6; 7] і Зигмундом Фрейдом на початку минулого століття [12, с. 101];

– обумовленість перетворень геному людини факторами соціокультурного середовища. Вона має подвійну природу – коеволоційна інформатика (селективне перетворення довкілля, генетичної конституції та соціально-психологічних стереотипів і predispozicій людини, що детермінується соціокультурним типом) і коеволоційна семантика (інформаційний код, що змінюється в часі – правила відповідності соціокультурних ціннісних пріоритетів і адаптивної значущості окремих генетичних детермінантів та контрольованих ними ознак) [20];

– преформація культури і ментальності змінами соми та її генотипічної основи. Ще кілька десятиліть тому Е. Вілсон постулював існування так званих епігенетичних правил – вроджених обмежень у психіці, що впливають на особливості сприйняття, пізнання навколишнього світу, мислення, поведінкової реакції. Первинними епігенетичними правилами є переважно автоматичні процеси сприйняття, що йдуть від профільтованих сенсорних імпульсів. Вони мінімально схильні до варіювання під час навчання та інших процесів вищої нервової діяльності. Вторинні епігенетичні правила містять оцінку самого сприйняття, завдяки чому індивіди мають здатність надавати перевагу одним елементам культури у порівнянні з іншими [10, с. 98–99]. У сучасній соціальній психології вважається загальновідомим і добре емпірично обґрунтованим постулатом, що «культурні звичаї можуть вправно використовувати механізми, що виникли в ході еволюції» [16, с. 437], у якості субстратної основи, яка стабілізує соціокультурну трансмісію (соціальне наслідування) поведінкових стереотипів і стереотипів сприйняття у даному типі соціуму.

Випереджачі темпи еволюції науки і технологій відносять не тільки генетичної, а й соціальної форми еволюційного процесу призвели у еволюційному просторі, де діють закони ринкової конкуренції, до заміни коадаптації технології «технологізацією» психосоматичної конфігурації людини. Виникає і поступово заповнюється нова «соціально-екологічна» ніша – система самоконфігурації і самоконструювання психосоматичної основи людини. Технології, що проникають до нової ніши (різні дієти і «раціональне харчування», косметика, «фізична культура», body-building, аутотренінг, психоаналіз etc.), спочатку обмежуються фенотипічною модифікацією, тобто зміною умов функціонування вже існуючих генетичних програм формування соматичної та психосоматичної конфігурації.

У міру заповнення нового технологічного простору загострюється конкуренція і зникається ефективність розвитку існуючих технологічних схем. Як природний і передбачуваний еволюційний результат виникають нові технологічні системи, засновані вже на модифікації власне генетичних програм індивідуального розвитку. Першою такою технологією була запропонована Френсісом Гальтоном ще в 1869 році позитивна (поліпшення спадкової конституції людини) і негативна (усунення носійства шкідливих спадкових ознак – насамперед різних патологічних аномалій) евгеніка.

На тому рівні розвитку науки про спадковість її інструментальна база (стерилізація носіїв несприятливої й патологічної спадковості, підбір подружніх пар)

виявлялася недостатньо ефективною і потребувала жорсткого політичного пресингу. Технології пренатальної та передімплантаційної діагностики, генотерапії, клонування, що прийшли їй на зміну, потенційно більш легко адаптуються (різною мірою) до діючих систем ціннісних пріоритетів і етичних нормативів. Технічна ефективність їх також на порядок вище.

Як ні парадоксально, саме в цьому поєднанні їх переваг полягає джерело соціального ризику. Мабуть, в жодній сфері соціального життя нелінійний характер відносин біосоціальної та соціобіологічної складових не виявляється так само гостро, як тут – у галузі генних і репродуктивних технологій.

Висновки. З феноменологічної точки зору логічний конструкт «бiovладді» створює певне єдине концептуальне поле [17, с. 266], до сфери впливу якого потенційно і актуально залучені:

1. Природознавство –
 - а) теоретична біологія (генетика),
 - б) (біо)медицина,
 - в) (біо-, гена)технологія, з одного боку і
2. Соціоуманітарне знання –
 - а) (біо)політика,
 - б) (біо)етика,
 - в) (біо)філософія,
 - г) (біо)право,
 - д) демографія,
 - е) соціологія, – з іншого.

Філософський сенс трансформації цивілізаційної адаптивної стратегії за часів переходу Homo sapiens до самоконструювання і самоконфігурації виявляється рівнозначним завданням збереження людством ідентичності та культурної спадковості за умов збереження еволюційної пластичності й здатності до пізнання об'єктивної реальності. Йдеться про знаходження якоїсь відповідності між епістемологічними (пізнавальними) прагненнями і аксіологічними (ціннісними) орієнтирами людини. Два можливих альтернативних результати можна вважати, безумовно, такими, що виходять за межі прийнятних рішень.

1. Стагнація або різке уповільнення темпів зростання наукового знання як наслідок неадекватності людини виділити і прийняти об'єктивну компоненту своїх уявлень про реальність, коли вони провокують конфлікт з інваріантами культурної традиції.

2. Руїнування соціокультурної спадковості, що поєднується з технологічними перетвореннями матеріального носія Розуму.

Обидва результати означають колапс техногенної людської цивілізації, втрату людською суттєвих характеристик, до числа яких відносяться прагнення і здатність до пізнання і перетворення світу.

Однією з базисних predispozicій біополітичної ментальності техногенної цивілізації в її західній формі є тренд на збільшення соціальної ролі і соціального статусу індивіда від преформації кондиціями його біологічного субстрату (геному) як критерію соціального (і еволюційного) прогресу. Цей тренд, у свою чергу, ґрунтується на ірраціональному страхом можливого втручання в людську психіку ззовні, що порушує вільну волю індивіда і змушує його діяти всупереч його «спадковій природі». Цей тренд простежується принаймні

з біблійних часів і легенд про перевертнів і вампірів, через готичні романи XVIII століття до сучасних трилерів і наукової фантастики останніх років.

Система соціокультурних протипаг, що забезпечують самоідентичність *Homo sapiens*, виявилася дуже стійкою, однак лише до моменту народження технологій керованої еволюції, коли онтологічна антиномія «Еволюція *versus* Розумний Задум» виявилася остаточно подоланою. Як результат, обмеження, що впливають з обмеженості технологічних засобів перетворення реальності, виявилися подоланими, принаймні *in potentio*. Єдиним збудованим в онтологію людини стабілізатором темпів глобальної еволюційного процесу залишається семантичний код гуманізації/дегуманізації, який сам по собі пригупує значні стохастичні коливання, відкритий для технологічних інтервенцій і тому потребує безперервного моніторингу [17, с. 70].

З появою High Hume технологій рівень ризику досяг екзистенціального рівня значущості. При цьому екзистенціальний рівень техногенного ризику означає вже за визначенням еволюційний ризик, оскільки обумовлює генезис можливості зникнення людства як біологічного виду (але не обов'язково – розумного життя і ноосфери взагалі). В епоху, коли власне еволюція стає предметом раціоналістичного управління і/або маніпулювання, виявляється необхідним при складанні прогнозу і визначенні величини інноваційного ризику прорахувати ті особливості соціальної реакції на науково-технологічний розвиток, що є наслідком субстанціональної основи людської свідомості в культурі і результатом попередньої біосоціальної еволюції.

Список використаних джерел

1. Агамбен Дж. Ното sacer / Джорджо Агамбен; [пер. с итал.]. – М.: Европа, 2011. – 256 с.
2. Димитрова И. Деторождение и ответственность: случай перинатальной диагностики в Болгарии // Журнал исследований социальной политики. – 2014. – Т.12. – №3. – С.455–468.
3. Кожурин А. Я. Три мифологеми «крови» в истории европейской культурной традиции // А. Я. Кожурин // Социальная анатомия ритма: Сборник материалов конференции. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2001. – С.73–76.
4. Кравченко С. А. Новые риски эды: необходимость гуманистической биоэтики // С. А. Кравченко // Повне. Політичне дослідження. – 2014. – №5. – С.139–152.
5. Куз О. М. Політична реальність як екзистенція соціальної суб'єктності / О. М. Куз // Філософські перспективи. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Сер. Філософія. – Х.: ХНУ, 2008. – №792/2008. – С.157–164.
6. Мечников И. И. Этюды о природе человека // И. И. Мечников. – М.: Госиздат, 1923. – 238 с.
7. Мечников И. И. Этюды оптимизма // И. И. Мечников; [6-е изд.]. – М.: Наука, 1987. – 328 с.
8. Ницше Ф. Так говорил Заратустра [Текст] / Фридрих Ницше // Избранные произведения в двух книгах. – Кн.1.; [сост., подгот. текста Ивановой М. Ш.]. – М.: Сирин, 1990. – 445 с.
9. Подорога В. А. Власть и познание (археологические повести М. Фуко) // В. А. Подорога // Власть. Очерки современной политической философии Запада. – М.: Наука, 1989. – С.206–255.
10. Рязо М., Уилсон Э., Дарвинизм и этика // М. Рязо, Э. Уилсон // Вопросы философии. – 1987. – №1. – С.98–99.
11. Ташченко П. Д. Биовласть в эпоху биотехнологий [Текст] // П. Д. Ташченко. – М.: ИФРАН, 2001. – 177 с.
12. Фрейд З. Недовольство культурой [Текст] // З. Фрейд // Фрейд З. Психология. Развитие. Культура / [пер. с нем., сост. и вступ. ст. А. М. Руткевич]. – М.: Ренессанс, 1992. – С.65–134.
13. Фуко Мишель. Право на смерть и власть над жизнью // Мишель Фуко // Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет. Пер. с франц. – М.: Касталь, 1996. – С.238–268.
14. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее / Фрэнсис Фукуяма; [пер. с англ.]. – М.: АСТ, 2004. – 343 с.
15. Хардт М., Негри А. Империя / М. Хардт, А. Негри А.; [пер. с англ.]. – М.: Практика, 2004. – 440 с.
16. Чалдини Р., Кеирк Д., Нейберг С. Социальная психология / Р. Чалдини, Д. Кеирк, С. Нейберг; [5е изд., пер. с англ.]. – СПб.: Питер, 2016. – 848 с.
17. Чешко В. Ф., Глазко В. И. High Hume (биовласть и биополитика в обществе риска): учебное пособие / В. Ф. Чешко, В. И. Глазко. – М.: РГАУ – МСХА имени К. А. Тимирязева, 2009. – 319 с.
18. Чешко В. Ф., Переддженко А. С. Дескриптивная и социокультурная (этическая) составляющие в структуре эволюционного риска гено-инженерного технологического комплекса / В. Ф. Чешко, А. С. Переддженко // Эволюционный аспект. – 2015. – №1. – С.64–72.
19. Cheslko V. T., Ivanitskaya L. V., Kosova Y. V. Configuration of Stable Evolutionary Strategy of Homo sapiens and Evolutionary Risks of Technological Civilization (the Conceptual Model Essay) // Biogeosystem Technique. – 2014. – Vol.1, No.1. – P.58–69.
20. Cheslko V. T., Glazko V. I., Kosova Y. V. Evolutionary Semantics of Anthropogenesis and Bioethics of NBIC-Technologies // Biogeosystem Technique. – 2015. – Vol.5, No.3. – P.256–266.
21. Cissay V. W., Morar N. Biopower: Foucault and Beyond. – Chicago, IL: University of Chicago Press, 2015. – 400 p.
22. Conclin B. Biopolitics of Health as Wealth in Original Risk Society // Images of Public Wealth Or the Anatomy of Well-Being in Indigenous Amazonia. Tucson: University of Arizona Press, 2015. – P.60–88.
23. Foucault M., Burchell G. The birth of biopolitics: lectures at the Collège de France, 1978–1979. – New York: Picador, 2010. – 346 p.
24. Inglehart R., Welzel Ch. Modernization, Cultural Change, and Democracy. The Human Development Sequence. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – 345 p.
25. Liesen L. T., Walsh M. B. The competing meanings of «biopolitics» in political science: Biological and postmodern approaches to politics // Politics and the Life Sciences. – 2012. – Vol.31, No.1/2. – P.2–15.

References

1. Agamben G. Homo sacer. – M.: Европа, 2011. – 256 s.
2. Dimitrova I. Detorozhdeniye i otvetstvennost: sluchay perinatalnoy diagnostiki v Bolgarii // Zhurnal issledovaniy sotsialnoy politiki. – T.12. – №3. – S.455–468.
3. Kozharin A. Ya. Tri mifologemy «krovis» v istorii evropeyskoy kulturnoy traditsii // Sotsialnaya analitika ritma. Sbornik materialov konferentsii. – SPb.: Sankt-Peterburgskoye filosofskoye obshchestvo, 2001. – S.73–76.
4. Kravchenko S. A. Novye riski edy: neobkhodimost gumanisticheskoy biopolitiki // Polis. Politicheskiye issledovaniya. – 2014. – №5. – S.139–152.
5. Kuz O. M. Politichna realnist yak ekzistentsiya sotsialnoy sub'ektnosti / O. M. Kuz // Filosofski peripetii. Visnik KhNU im. V. N. Karazina. – Seriya: filosofiya. – №792/2008. – S.157–164.
6. Mechnikov I. I. Etyudy o prirode cheloveka. – M.: Gosizdat, 1923. – 238 s.
7. Mechnikov I. I. Etyudy optimizma. Izd. 6. – M.: Nauka, 1987. – 328 s.
8. Nietzsche F. Tak govoril Zaratustra // Izbr. proizv. – M.: Sirin, 1990. – Kn.1. – S.287–288.
9. Podoroga V. A. Vlast i pozniyeniye (arkheologicheskiye poiski M. Fuko) // Vlast. – M., 1989. – S.223.
10. Ruse M., Wilson E. Darvinizm i etika // Vopr. filosofii. – 1987. – №1. – S.98–99.
11. Tishchenko P. D. Biopovlast v epokhu biotekhnologii. – M.: IFRAN, 2001. – 177 s.
12. Freud Z. Psikhosanaliz. Religiya. Kultura. Rensans. – M., 1992. – S.101.
13. Foucault M. Volya k istine: po tu storonu znaniya, vlasti i seksualnosti. Raboty raznykh let. – M., 1996. – S.253.
14. Fukuyama F. Nashe postchelovecheskoye budushcheye. Per. s angl. – M.: AST, 2004. – 343 s.
15. Hardt M., Negri A. Imperiya. Per. s angl. – M.: Praktika, 2004. – 440 s.
16. Chaldini R., Kenrik D., Neyberg S. Sotsialnaya psikhologiya. 5e izd. Per. s angl. – SPb.: Piter, 2016. – 848 s.
17. Cheslko V. T., Glazko V. I. High Hume (biopovlast i biopolitika v obshchestve riska). – M., 2009. – 319 s.

18. Chesko V. T., Peredyadenko A. S. Descriptive and sociocultural (etic) aspects of the structure of evolutionary risk in the genno-environmental-technological complex // *Ekolog. vestnik*. – 2015. – №1. – S.64-72.

19. Chesko V. T., Ivanitskaya L. V., Kosova Y. V. Configuration of Stable Evolutionary Strategy of Homo sapiens and Evolutionary Risk of Technological Civilization (the Conceptual Model Essay) // *Biogeosystem Technique*. – 2014. – Vol.1, No.1. – P.58-69.

20. Chesko V. T., Glazko V. I., Kosova Y. V. Evolutionary Semantics of Anthropogenesis and Bioethics of NBIC-Technologies // *Biogeosystem Technique*. – 2015, Vol.5, No.3. – P.256-266.

21. Casey V. W., Morar N. *Biopower: Foucault and Beyond*. – Chicago, IL: University of Chicago Press, 2015. – 400 p.

22. Conclin B. *Biopolitics of Health as Wealth in Original Risk Society // Images of Public Wealth Or the Anatomy of Well-Being in Indigenous Amazonia*. Tucson: University of Arizona Press, 2015. – P.60-88.

23. Foucault M., Barchell G. The birth of biopolitics: lectures at the Collège de France, 1978-1979. – New York: Picador, 2010. – 346 p.

24. Inglehart R., Welzel Ch. *Modernization, Cultural Change, and Democracy. The Human Development Sequence*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – 345 p.

25. Liesen L. T., Walsh M. B. The competing meanings of biopolitics in political science: Biological and postmodern approaches to politics // *Politics and the Life Sciences*. – 2012. – Vol.31, No.1/2. – P.2-15.

Chesko V. T., DS, prof., prof. of department of philosophy and political science of the Kharkiv National University of Economics named after S. Kuznets (Ukraine, Kharkiv), chesko@karazin.ua

Koz O. N., DS, prof., the Chief of department of philosophy and political science of the Kharkiv National University of Economics named after S. Kuznets (Ukraine, Kharkiv), kozboss@yandex.ua

Biopower and biopolitics: anthropological and socio-political dimensions of techno-humanitarian balance

The sociobiological and socio-political aspects of human existence have been the subject of techno-rationalistic control and manipulation. The investigation of the mutual complementarity of anthropological and ontological paradigms under these circumstances is the main purpose of present publication. The comparative conceptual analysis of the bio-power and bio-politics in the mentality of the modern technological civilization is a main method of the research. The methodological and philosophical analogy of biological and social engineering allows combining them in the nature and social implications as part of a High Home technologies class. As a result of the transformation of genetic foundations of the human being and his behavior, stereotypes in the object of control and management the technogenic risk reached the existential (evolutionary) level. The rapidly growing status of biopower and biopolitics in the conceptual field of contemporary political science becomes by phenomenological expression of these processes.

Keywords: biopower, biopolitics, High Home technology, an evolutionary risk.

Чешко В. Ф., доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та політології, Харківський національний економічний університет ім. Селіма Кутепа (Україна, Харків), chesko@karazin.ua

Козь О. Н., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та політології, Харківський національний економічний університет ім. Селіма Кутепа (Україна, Харків), kozboss@yandex.ua

Биовласть и биополитика: антропологическое и социополитическое измерение техногуманитарного баланса

Основной целью настоящей статьи является исследование взаимной дополняемости антропологической и онтологической парадигм культуры, когда социобиологический и социополитический аспекты человеческого существования имеют критически взаимодополнительного контроля и манипуляции. Основным методом исследования является сравнительный концептуальный анализ биовласти и биополитики в ментальности современной технологической цивилизации. Методологическая и философская аналогия биологической и социальной инженерии позволяет объединять их в природе и социальные implications как часть High Home технологий класса. В результате трансформации генетических основ человеческого существования и его поведенческих стереотипов в объект контроля и управления техногенный риск достиг экзистенциального (эволюционного) уровня. Феноменологическим выражением этого становится стремительно растущий статус биовласти и биополитики в концептуальной сфере современной политической науки.

Ключевые слова: биовласть, биополитика, High Home технология, эволюционный риск.

УДК 008:312.421

Ареф'єва А. Ю., асистент-стажист, Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського (Україна, Київ), annarefeva@yandex.ua

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРИ ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ

Сьогодні осмислення проблематики ліній культуротворчості, який пов'язується з глобалізацією і який інтеграційним, а також селекційним процесом, є трансформація відомого або відомого ядрам процесів, які можуть відігравати як постмодерністичну культуру, цивілізацію в цілому. Ура і ставлення і цілість проблематики моральності людини соціальної культури, особливо уривками культури.

Ключові слова: культура, глобалізація, культуротворчість, цивілізація, культура практична, інтеграція.

Специфічна ситуація оцінки трансформаційних процесів культури в цілому означає, що образ або концепт «культура» застосовується для тих чи інших проблем, що пов'язані з міжкультурними взаємодіями, діалогом культур та ін. Проте феномен глобалізації в культурі виглядає метафорою. Якщо геополітичний простір інтерпретується як дія міжкультурних трансконтинентальних консорціумів, то можна зазначити, що культура розуміється лише на рівні інструментального механізму освітніх і інших технологій. Тобто культура в такому контексті визначається як один із аспектів цивілізації. Адаже багато вчених характеризують її інакше.

Так, переважна більшість дослідників вважають, що культура – це той бастион діяльності людини, який відновиться за духовність. Якщо ми об'єктивуємо всі цінності культури, то духовність зникає, зникає саме в рамках того об'єктивного виміру культури, який позбавляється суб'єктивності, тобто позбавляється активно діючого продуцента. Можна стверджувати, що культура в цілому презентується як та реальність, в якій людині дається світ. Культура є феноменом здійснення ціннісних людиновимірних констант, що існують в соціумі, роблять людину людиною. Але зазвичай поняття «культура» підмінюють поняттям «цивілізація», тобто тими ознаками буття людини, які дають можливість її соціалізації, входження в соціум.

Проблема глобалізації культури вивчалася в роботах М. Бахтіна, М. Бердяєва, Х. Ортега-і-Гассета, О. Шпенгера, Д. Гелда, Е. МакГрю, Д. Голблатта, Д. Перратона, та ін. [1; 2; 7; 8; 4], адеже мало визначені соціокультурні аспекти формування культурних цінностей.

Мета статті – визначити соціокультурні детермінанти формування культурних цінностей в глобалізаційних процесах культури сучасності.

Наприкінці ХХ століття виникає багато поштовхів щодо трансформації образних подій в культурі, які не можна зазначити лише як синтетичні, інтегративні, бо саме наприкінці ХХ – початку ХХІ століть вони набувають ознак глобальності. Весь цей контекст потребує свого окремого дослідження. Необхідність дослідження глобалізації в культурі, зокрема, в українській культурі, визначається тим, що за певною низкою робіт, які присвячені проблемам окремих практик культури, стоїть образ культури в цілому.

Важливо побачити сам спосіб узагальнення світоглядних і культуротворчих трансформацій образності, які можна осмислити як глобалізацію. Дослідників не влаштовують надумані антитези локального, універ-